

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Son 6 Jild 4

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 6 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холиқулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Ҳожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолiddиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудир;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Қаюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохидат Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

Содиқова Шоҳида Мархабобевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

Науризбаева Нуржамал Қудайбергенова

TURKISTONDA OILA VA NIKOH MUNOSABATLARINING O'ZIGA XOS JIHATLARI VA ROSSIYA IMPERIYASI BOSQINIDAN KEYIN MINTAQADA YUZ BERGAN DEMOGRAFIK JARAYONLAR 14-22

Ortiqov Yosin Abdulboqiyevich

DUNGANSHUNOSLIK TADQIQOTLARI TARIXSHUNOSLIGI (1990-2023) 23-34

Бобожонова Феруза Хаятовна

СОВЕТ ҲОКИМИЯТИ ДАВРИДА ҚЎЙИ ВА ЎРТА ЗАРАФШОН ВОҲАСИДА ТАЪЛИМ ТИЗИМИ 35-40

Halimov Tal'at

XX ASRNING 20-30 YILLARIDAGI QULOQLASHTIRISH SIYOSATI VA UNING SALBIY OQIBATLARI (BUXORO VILOYATI MISOLIDA) 41-45

Ilhomov Ziyovutdin Adxamovich, Shukurov Rustam Jo'raqulovich

ALEKSANDR BEKOVICH-CHERKASSKIY EKSPEDITSIYASINING BA'ZI TAFSILOTLARI: EKSPEDITSIYANING BOSHLANISHI 46-54

Tilavova Shahnoza Salohitdinovna

MA'RIFATPARVARLARNING MATONATLI AYOLI XAYRINISO MAJIDXONOVA (1905-1937) HAYOTI VA FAOLIYATIGA CHIZGILAR 55-59

Жайнаров Обиджон Ҳамид ўғли

XX АСР 20-ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА АДВОКАТУРА ТИЗИМИДАГИ ЎЗГАРИШЛАР (ФАРҒОНА ВИЛОЯТИ МИСОЛИДА)..... 60-64

Toshpo'latov Mamadali Zaynidin o'g'li

NUROTA TUMANI YOSHLARINI QO'LLAB-QUVVATLASH YUZASIDAN AMALGA OSHIRILGAN CHORA-TADBIRLARNING TARIXIY TAHLILI (2017-2024) 65-73

Umarov Baxtishod

SOMONIYLAR DAVRIDA BUXORODA ILM-FAN RIVOJI (TARIX VA TIBBIYOT MISOLIDA).. 74-79

Ўўлдошев Салимжон Валиевич

ИНТЕГРАЦИЯЛАШУВ ЖАРАЁНЛАРИ ВА ХАЛҚ ЎЙИНЛАРИ 80-85

Askarov Azimjon Odiljon o'g'li

O'RTA OSIYODAGI ANGLIYA-ROSSIYA RAQOBATINING TARIXIY KONTEKSTI VA KATTA O'YIN SIYOSATINING VUJUDGA KELISHI 86-91

Eshchanov Hurmat Matnazarovich

O'ZBEKISTON HUDUDI BRONZA DAVRIDA TOPOGRAFIK XUSUSIYATLARNI ETNIK JARAYONLARI KARTOGRAFIYASI..... 92-95

Azamatova Gulmira Bayirbekovna

O'ZBEKISTONDA AHOLI MIGRATSIYASI VA UNGA TA'SIR ETGAN IJTIMOIIYIQTISODIY

OMILLAR	96-100
<i>Raimov Mamasoat Safar o'g'li</i> ESKI TERMIZ HAQIDA TARIXIY MA'LUMOTLAR	101-105
<i>Usmanov Jahongir Xo'jaqulovich</i> MARKAZIY OSIYO TARIXSHUNOSLIGIDA ILK ILMIY QARASHLARNING SHAKLLANISHI	106-109
<i>Usmanova Inobat Ibragimovna</i> PROCESSES OF GEOGRAPHICAL LOCATION OF THE IRON AGE POPULATION OF UZBEKISTAN	110-115
<i>Bekmirzayev Islomjon Ibrohim o'g'li</i> O'RTA G'OVASOY HUDUDI QADIMGI DAVR AHOLI TURAR-JOYLARI XUSUSIDA AYRIM MULOHAZALAR	116-120
<i>Gadoyev Dadaxon Xayrulloevich</i> BUXORDAGI "MASJIDI BALAND" MASJIDI QURILISHI VA TARIXI	121-125
<i>Rajabova Sabohat Bobirovna</i> IQTISODIY HAYOTDA TADBIRKOR AYOLLARNING TUTGAN O'RNI (SURXONDARYO VILOYATI MISOLIDA)	126-132
<i>Aloxunov Alisher Ahmadjonovich</i> ARXELOGIYADA GEOGRAFIK AXBOROT TIZIMLARIDAN FOYDALANISHNING ASOSIY IMKONIYATLARI XUSUSIDA	133-138
<i>Sharopov Saidusmon Saidaxmadovich</i> XIX ASR OXIRI VA XX ASR BOSHLARIDA BUXORO AMIRLIGINING JANUBISHARQIY HUDUDI SHAHARLARI, XUSUSAN QARSHI, SHAHRISABZ VA KITOB SHAHARLARINI RUS TARIXCHILARI ASARLARIDA YORITILISHI	139-144
<i>Axmedova Gulchehra O'skinovna</i> SHEROBOD VOHASI NOMODDIY MADANIYATI DURDONALARI	145-149
<i>Abduraximov Husniddin</i> O'ZBEKISTON VA AVSTRIYA RESPUBLIKASI O'RTASIDA INVESTITSIYAVIY, HUQUQIY HAMDA ILM-FAN SOHASIDA HAMKORLIKNING MUSTAHKAMLANISHI	150-158
<i>Turopova Mohidil Turdiyevna</i> O'ZBEKISTON JUNUBIY HUDUDLARI TOPONIMIKASINING TABIAT BILAN BOG'LIQLIGI VA URF-ODATLARINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	159-163
<i>Annayeva Zarifa Musurmonqulovna</i> EKOLOGIK HOLATNI BARQARORLASHTIRISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI	164-168
<i>Ahmadov Xurshid San'atovich</i> "CHIG'ATOY IMLOSI" VA MILLIY ZIYOLILAR	169-175
<i>Axmadova Nafisa Axmad qizi</i> O'ZBEKISTON VA GERMANIYA MADANIY ALOQALARINING RIVOJLANISHI	176-179

<i>Жумаева Шоҳида Чориевна</i> МУСТАҚИЛЛИК ДАВРИДА ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИНИНГ РИВОЖЛАНИШИ	180-186
<i>Elmuratova Umida Farxadovna</i> TA'LIM IMKONIYATLARINI KENGAYTIRISHNING GENDER TENGLIGINI TA'MINLASHGA TA'SIRI	187-191
<i>Nazarov Otabek Muzrobovich</i> XX ASRNING 80-YILLARI QATAG'ONLIK SIYOSATINING SURXONDARYODAGI IJTIMOYIY- IQTISODIY JARAYONLARGA TA'SIRI	192-197
<i>Kupaysinov Ismoyiljon Ahmadjanovich</i> 1950-1990 YILLARDA ANDIJON OBLASTI JAMOAT TRANSPORTI FAOLIYATI VA UNDAGI AYRIM MUAOMMOLARNI MATBUOTDA YORITISHI ("KOMMUNIST" GAZETASI MATERIALLARI MISOLIDA)	198-202
<i>Oripova Laylo Zafarovna</i> O'ZBEKISTON YOZUVCHILAR UYUSHMASI FAOLIYATI TARIXIGA NAZAR	203-207
08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI	
<i>Magsud Azad Guliyev</i> OZARBAYJONDA YASHIL ENERGIYAGA O'TISH: SO'ROQ NATIJALARINI TAHLIL QILISH	208-214
<i>Глазова Марина Викторовна</i> ВКЛАД «ЗЕЛЕНОВОГО» УЧЁТА В ФИНАНСОВОМ МЕНЕДЖМЕНТЕ В УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ КОМПАНИЙ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ В УЗБЕКИСТАНЕ: МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ	215-231
<i>Oratov Jaxongir Jurayevich</i> RAQAMLI INNOVATSIYALAR DAVRIDA MOLIYAVIY BARQARORLIKNI VAHOLASHDA EKONOMETRIK MODELLAR	232-238
<i>Шадиева Дилдора Хамидовна</i> БАНК СОҲАСИГА РАҚАМЛАШТИРИШ ЖАРАЁНЛАРИНИНГ ТАЪСИР	239-243
<i>Umronov Eldorbek Sodirovich</i> TURISTIK KORXONALARDA TADBIRKORLIK FAOLIYATI RAQOBATBARDOSHLIGINI VAHOLASH	244-255
<i>Sattarov Umirzoq Normengovich</i> MINTAQANI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA TRANSFORMATSIYALASH JARAYONI... ..	256-262
<i>Хамдамов Шавкат Комилович</i> СОЦИАЛЬНАЯ ЗАЩИТА И БОРЬБА С БЕДНОСТЬЮ: СТРАТЕГИИ ФИНАНСИРОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ	263-267
<i>Хайитов Жамшид Холвоевич</i> ИҚТИСОДИЁТДА ОБОДОНЛАШТИРИШ ХИЗМАТЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ – ДАВР ТАЛАБИ	268-272
<i>Xurramov Azamat Fayzullayevich</i> BOZOR IQTISODIYOTI SHAROITIDA UY XO'JALIGI SEKTORINING O'RNI VA AHAMIYATI	273-278

Алимханова Нигора Алимхановна

ТОВАР-МОДДИЙ ЗАХИРАЛАР АУДИТИДА ТАҲЛИЛИЙ АМАЛЛАРНИ ҚЎЛАШ 279-287

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Jumayev Oybek Maratovich

О‘ЗБЕКИСТОНДА КАМБАГ‘АЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ ДИНАМИКАСИНИНГ ИЖТИМОИЙ-СИЙOSIY
ИНАТЛАРИ 288-296

Наврўзова Гулчеҳра Нигматовна

ХОЖА АҲРОР ТАЪЛИМОТИДА ИНСОНИЙ ҲАҚИҚАТ МАСАЛАСИ 297-302

Хайридинов Аббосхон Анварович

ҒАРБ МАДАНИЯТИНИ ОММАЛАШИШИГА ИЧКИ ОМИЛЛАР ТАЪСИРИ 303-311

Мухамеджанова Лалихон

АХЛОҚНИНГ ЖАМИЯТДАГИ ТРАНСФОРМАЦИОН ВА БАРҚАРОРЛАШТИРУВЧИ
ФУНКЦИЯЛАРИ 312-317

To‘yeva Muhayyo Shuhrat qizi

О‘ЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASINING YANGILANISH JARAYONIDA XOTINQIZLAR INNOVATSION
ТАФАККУРИНИ ОШИРИШ ВА FAOLLASHUVI BORASIDAGI SIYOSATI:UMUMNAZARIY
ТАНЛИЛАР 318-322

Ro‘zimurodov Siroj Madatovich

OILANING IJTIMOIIY-IQTISODIY MUNOSABATLARNI SHAKLLANTIRISHDA MA'NAVIY-
AXLOQIY TARBIYANING TA'SIRI 323-326

Ravshanov Ulug'bek Rahbarovich

АХВОРОТ GLOBALLASHUVI SHAROITIDA YOSHLARDA MILLIY O‘ZLIKNI TARBIYALASH
MASALALARI 327-332

Allayarova Marxabo Mavlanovna

SHAXS BADIY IJODINI SHAKLLANTIRISHNING ESTETIK MUAMMOLARI VA
MA'NAVIYAT 333-337

Хашимов Шерахон Жўрахонович

ЎЗБЕКИСТОН ХАЛҚАРО ИМИДЖИНИНГ ЮКСАЛИШИДА ТИББИЁТ ТУРИЗМИНИНГ
ТУТГАН ЎРНИ 338-342

Soatov Rasul Muxitdinovich

BOBORANIM MASHRAV HAYOTI VA IJODIDA TASAVVUFGA DOIR QARASHLAR
ТАНЛИЛИ 343-348

Ashurov Navfal Burxonjon o'g'li

MOVAROUNNAHR MIQYOSIDA NASAF SHAHRINING ILMIIY-MADANIY ASOSLARI 349-352

Ўразалиева Гулшада Бекнўлатовна

ГЕНДЕР ТЕНГЛИКНИ ТАЪМИНЛАШ - ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН СТРАТЕГИЯСИНИНГ УСТУВОР
ЙЎНАЛИШИ 353-358

Xudaynazarov Samad Xudayberdiyevich, Turgunov Azim Turgunovich

JAMIYATNING MA'NAVIY - IJTIMOIIY RIVOJLANISHIDA O‘ZBEK XALQI MILLIY
QADRIYATLARINING O‘RNI 359-364

<i>Suvanov Ilhom Abdixalilovich</i> AXBOROT-MAFKURAVIY TAHDIDLARGA QARSHI KURASHDA MILLATLARARO TOTUVLIK VA DINIY BAG'RIKENGLIKNI TA'MINLASHNING AHAMIYATI	365-371
<i>Axmedova Dilrabo Sa'dullayevna</i> SHARQ ALLOMALARI ASARLARIDA OILA VA TARBIYA MASALALARI	372-376
<i>Kayumova Aziza Toshmuradovna</i> IBN XALDUNNING JAMIYAT VA IJTIMOYIY TARAQQIYOT TO'G'RISIDAGI QARASHLARI	377-381
<i>G'ulomov Obid G'ayratovich</i> YOSHLAR MA'NAVIY KAMOLOTIGA TA'SIR ETUVCHI IJTIMOYIY-MADANIY OMILLARNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	382-385
<i>Панжиев Сухроб</i> ГЛОБАЛЛАШУВ ВА ҒОЯВИЙ ТАҲДИДЛАР ДАВРИДА ҲАҚИҚАТ ТУШУНЧАСИНИНГ АҲАМИЯТИ	386-391
<i>Matnazarova Muhayyo Axmetjanovna, Azimova Charos Azamatovna</i> “ETNOS”, “MILLAT” TUSHUNCHALARINING MAZMUN-MOHİYATI VA ULARNING ILMIY- NAZARIY TAHLILI	392-398
<i>Amanov Alisher Kaxramonovich</i> VAQTNILMIY JIHATDAN TAHLIL QILISH HAMDA UNIFALSAFIY VA MADANIY NUQTAI NAZARDAN O'RGANISH	399-404
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Пайзибаева Мадинахон Собиржон қизи</i> БРИТАНИЯ ХАЛҚ ЭРТАКЛАРИНИНГ ШАКЛЛАНИШИДА КЕЛЬТ МИФОЛОГИЯСИНИНГ ТАЪСИРИ ВА ЎРНИ	405-409
<i>Tevosyan Gayane Arturovna</i> O'ZBEK VA RUS TILI GRAMMATIKASINING QIYOSIY TIPOLOGIYASI	410-417
<i>Boynazarov Islom Abduxalimovich</i> INGLIZ TILIDAGI FALSAFIY TERMINLARDASINONIMIYAHODISASI	418-421
<i>Bahriddinova Yulduzxon Bahriddin qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI BOTANIK TERMINLARNING NOMINATIV TAHLILI VA BINAR NOMLANISHI	422-426
<i>Javliyev Mansurbek Odil o'g'li</i> KONSEPT TUSHUNCHASINING HOZIRGI ZAMON LINGVISTIKASIDA TUTGAN O'RNI VA AHAMIYATI	427-431
<i>Ruziyev Xusniddin Baxritdinovich</i> PARALLEL KORPUSLARDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	432-436
<i>Rahimova Shahnoza Palvannozirovna</i> INGLIZ TILIDAGI IBORALARNI O'RGANISHDALARJIMAMUAMMOLARI	437-442
<i>Muhamadiyev Timur Urazovich</i> INGLIZ TILIDAGI OAVDA OMMAVIYLASHMAGAN IBORALARDAN FOYDALANISH	443-446

<i>Панжиева Насиба Нармахматовна</i> ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СЕМАНТИЧЕСКОГО ПОЛЯ	447-451
<i>Умирова Дилфуза Суюновна, Асадов Шухрат</i> ОБРАЗОВАНИЕ ЯВЛЯЕТСЯ НЕОТЪЕМЛЕМОЙ И НЕПРЕРЫВНОЙ ЧАСТЬЮ ПРАВ И ИНТЕРЕСОВ ЧЕЛОВЕКА	452-456
<i>Ибрагимова Мохира Муратовна</i> ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ПСИХОЛОГИЗМ И ЕГО ФУНКЦИИ В ТВОРЧЕСТВЕ ВИРДЖИНИИ ВУЛЬФ	457-464
<i>Тойчиева Насибахон Суранбаевна, Ткебучава Ирина Георгиевна, Темирова Шоира Гайбуллаевна</i> АКТУАЛЬНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В ИЗУЧЕНИИ ИСТОРИИ ЛИНГВИСТИКИ	465-477
<i>Nurimova Diyora</i> LIRIK DISKURS VA UNING MOHIYATI	478-482
<i>Axmadjonova Mohinur Iqboljon qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILIDA NUTQ AKTLARINING SEMANTIK TUZILISH TAHLILI	483-491
<i>Jumanazarov Shukurali Tashmamatovich</i> KORPUS TUZISH TEXNOLOGIYASI.....	492-495
<i>Samadova Oydin Ilxomjon qizi</i> FRAZEOLOGIK BIRLIK TUSHUNCHASI HAMDA UNING QO'LLANILISHI	496-500
<i>Xatrayeva Rano Rajabovna</i> XX ASR INGLIZ ILMIY FANTASTIKASINI TARJIMA QILISH XUSUSIYATLARI	501-505
<i>Ermatov Ixtiyor, Mamatqulov Azizbek</i> A.HOJIYEVNING TERMINOLOGIK LUG'ATLARI XUSUSIDA	506-510
<i>Muxtorova Moxlaroyim</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA TANBEH BERISHNI BILDIRUVCHI BIRLIKLARNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	511-517
<i>Abdullayeva Nilufar Ramazonovna, Aliqulova Rohila</i> O'SIMLIK NOMLARI BILAN BOG'LIQ TARBIYAGA OID MAQOL VA MATALLARNING CHOG'ISHTIRMA TAHLILI	518-521
<i>Носирова Мубина Олимовна</i> СПЕЦИФИКА ОТРАЖЕНИЯ АНТРОПОЦЕНТРИЧЕСКИХ ПОСЛОВИЦ В СЛОВАРЯХ РАЗНОСИСТЕМНЫХ ЯЗЫКОВ	522-528
<i>Xasanov Zafar Baxtiyorovich</i> ZAMONAVIY TILSHUNOSLIKDA SPORT ATAMALARINI O'RGANISHNING NAZARIY ASOSLARI	529-534
<i>Рахматов Бекзод Уктам угли</i> СОЦИАЛЬНО-ЛИНГВИСТИЧЕСКАЯ РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ ПОНЯТИЯ «УЧИТЕЛЬ»	535-539

Yaxyoyev Fayzullo muhammadsoli o'g'li
XX ASRNING IKKINCHI YARMIDA ALISHER NAVOIY LIRIKASIGA DOIR MATNSHUNOSLIK
BILAN BOG'LIQ TALQINLAR..... 540-546

Otajonova Dildor Baxtiyarovna
KORPUS TURLARINING LINGVISTIKA SOHASINI TARAQQIY ETTIRISHDAGI
AHAMIYATI 547-551

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович
МАЪНАВИЙ ЗИЁН КОМПЕНСАЦИЯСИ МИҚДОРНИ АНИҚЛАШНИНГ НАЗАРИЙ ВА
АМАЛИЙ MASALALARI 552-559

Fayzullayev Aslbek Ulug'bek o'g'li
MULKNI QASDDAN NOBUD QILISH YOKI UNGA ZARAR YETKAZISH UCHUN JINOIY
JAVOBGARLIKNI TAKOMILLASHTIRISHNING AYRIM MASALALARI 560-564

Элмуродов Ҳусан Элмуродович
МЕҲНАТНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ СОҲАСИДА ЎҚУВДАН ҲАМДА БИЛИМ ВА
КЎНИКМАЛАРИ ТЕКШИРУВДАН ЎТМАГАНДА ИШДАН ЧЕТЛАШТИРИШ..... 565-572

Аслонова Лайло Олимовна
ИЛМИЙ ХОДИМЛАР ҲУҚУҚИЙ МАҚОМИНИ БЕЛГИЛАШНИНГ АЙРИМ
MASALALARI 573-583

Файзиева Гулрух Мухаммади кизи
НЕКОТОРЫЕ ПОНЯТИЯ В СФЕРЕ ГАРАНТИИ ПРАВО НЕПРИКОСНОВЕННОСТИ
ЖИЛИЩА 584-588

Ибрагимова Сабина Эркиновна
К ВОПРОСУ О СОВЕРШЕНСТВОВАНИИ НАЦИОНАЛЬНЫХ МЕХАНИЗМОВ В СФЕРЕ
ДОСУДЕБНОГО УГОЛОВНОГО ПРОИЗВОДСТВА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН..... 589-593

Tosheva Maftuna Anvar qizi
AXLOQQA QARSHI JINOYATLARNING JINOYAT-HUQUQIY JIHATLARI 594-600

Халилов Дониёр Нортажиевич
КОНСТИТУЦИОННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПРАВ И
СВОБОД В СОЦИАЛЬНОМ ГОСУДАРСТВЕ 601-607

Файзуллаева Нигорахон Равшановна
МЕЖДУНАРОДНЫЕ ДОГОВОРА В СИСТЕМЕ МЕЖДУНАРОДНОГО
КУЛЬТУРНОГО ПРАВА 608-618

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Saydillayeva Mehrinaz Bahodir qizi
OLIIY TA'LIM TIZIMIDA TA'LIM DASTURLARINI LOYIHALASHTIRISH ASOSIDA PEDAGOGIK
TA'LIM METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH ASOSLARI 619-626

Ubaydullaeva Jamila Hurramovna
DARS TURLARI VA DARSNI REJALASHTIRISHGA NISBATAN YONDOSHUVLAR 627-631

- Ro'ziyeva Nazira Yodgorovna, Panjjeva O'g'ilshod Baxodir qizi, Jo'raev Baxodir Norbo'tayevich*
O'QUVCHILARGA TABIATNI ASRASH VA EZOZLASHNI "YASHIL MAKON" MILLIY
TEKNOLOGIYA LOYIHASI ASOSIDA AMALIY ANJUMANLAR ORQALI OLIB BORISH 632-640
- Юлдошев Рустам Дилшод угли*
РОЛЬ ПРАГМАТИЧЕСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ В ИЗУЧЕНИИ ЯЗЫКА И КОММУНИКАТИВНОМ
ПРОЦЕССЕ 641-645
- Razzakov Baxrom Abdug'afurovich*
BO'LAJAK MUHANDISLAR UCHUN OG'ZAKI MULOQOT KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH:
INGLIZ TILI DARSLARIDA TRANSPORT TERMINOLOGIYASINI
O'RGANISHGA MISOLIDA..... 646-650
- Salimova Shahlo Sayfulloyevna*
TA'LIM TIZIMIDA XAVFSIZ MUHITNI YARATISH MUAMMO VA ISTIQBOLLARI 651-656
- Kuchkarova Arofathon*
MATEMATIKA DARSLARIDA INNOVATSION TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH
(GEOGEBRA DASTURI MISOLIDA) 657-661
- Radjabova Gulnoza Giyosiddinovna*
YOZISH BO'YICHA KO'RSATMALARNI TAKOMILLASHTIRISHDA ZAMONAVIY AMERIKA
INGLIZ TILI KORPUSINING (COCA) ROLI 662-669
- Sharifov Muxriddin Kamoladdin o'g'li*
PROFESSIONAL TA'LIM MUASSASALARIDA MAXSUS FANLARNI O'QITISH
ISTIQBOLLARI 670-675
- Saidova Surayyo Yarqulovna*
NOFILOGIK TA'LIM YO'NALISHI TALABALARI O'QISH KOMPETENSIYASINI
RIVOJLANTIRISHDA SOHAVIY MATNLAR XUSUSIYATLARI VA MATN TANLASH
TAMOYILLARI 676-686
- Djalolov Furqat Fattohovich*
UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA INGLIZ TILI TA'LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISH
VA SIFATINI YAXSHILASH YO'LLARI 687-691
- Niyazova Minara Baxramovna*
TEKNIKA OLIY O'QUV YURTLARIDA TALABALARNI FRANSUZ TILIGA QIZIQTIRISHNING
O'ZIGA XOS JIHATLARI..... 692-697
- Amrillayev Husniddin Ashrab o'g'li*
OLIY TA'LIMDA VIRTUAL LABORATORIYALARDAN O'QUV JARAYONIDA FOYDALANISHNING
PEDAGOGIK JIHATLARI 698-702
- Boboyeva Zarifa Jahonqulovna*
SPORT TAYYORGARLIK JARAYONLARINING ADAPTIV MEXANIZMLARI..... 703-708
- O'rozov Shahobiddin Ziyadullayevich*
AMIR TEMUR VA TEMURIYLAR DAVRIDA DAVLATNI BOSHQARISH TAMOIYILLARI..... 709-713
- Muxtshamova Parvina Zahitovna*
ESL DARSLARIDA HAQIQIY MATERIALLARDAN FOYDALANISH 714-716

Received: 20 May 2024
Accepted: 30 May 2024
Published: 19 June 2024

Article / Original Paper

SCIENTIFIC AND CULTURAL FOUNDATIONS OF THE CITY OF NASAF ON THE SCALE OF MOVAROUNNAHR

Ashurov Navfal Burxonjon o'gli

University of economy and pedagogy NEI,

Abstarct. As one of the scientific and cultural centers of Movarounnahr, Nasaf has always attracted many researchers. In the Middle Ages, there were four schools of hadith studies in Central Asia. In the middle ages, there were central schools in the city of Nasaf, where scholars from cities and large villages visited to learn from scholars. During the time of Abu Muin Nasafi, Nasaf was a major trade and craft center, where science flourished. Among the three great works of Abu Muin Nasafi, "Bahrul Kalam" has a special place and is the first published work.

Key words: Nakhshab, editor, hadith, mystic, Hanafi, farsakh, mausoleum, Kalam school.

MOVAROUNNAHR MIQYOSIDA NASAF SHAHRINING ILMIY-MADANIY ASOSLARI

Ashurov Navfal Burxonjon o'g'li

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti NTM,

Annotatsiya. Nasaf Movarounnahrning ilmiy– madaniy markazlaridan biri sifatida ko'plab tadqiqotchilarni doimo o'ziga jalb etgan. O'rta asrlarda Markaziy Osiyoda to'rtta hadisshunoslik maktablari faoliyat ko'rsatgan. Nasaf shahrida o'rta asrlarda markaziy maktablar mavjud bo'lib, shahar va yirik qishloqlardan olimlardan ilm olish uchun tashrif buyurishgan. Abu Muin Nasafiy davrida Nasaf yirik tijorat, hunarmandchilik markazi bo'lgan va u yerda ilm-fan barq urib rivojlangan. Abu Muin Nasafiyning 3 ta katta asarlari orasida "Bahrul kalom" asari alohida o'ringa ega bo'lib, eng birinchi nashr ettirilgan asar hisoblanadi.

Kalit so'zlar: naxshab, muhaddis, hadis, mutasavvif, hanafiy, farsax, maqbara, kalom maktabi.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I6Y2024N51>

Kirish. Movarounnahr qadimdan insoniyatning taraqqiyot beshiklaridan biri sifatida Osiyo va Yevropa mamlakatlari madaniyati rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatgan. Movarounnahrda kalom ilmi taraqqiyotida muhim o'rin egallagan Abu-l-Muinan-Nasafiyning ilmiy merosini tadqiq qilish yurtimizda ma'naviy qadriyatlarimiz qaytadan tiklanayotgan davrda nihoyatda muhim ahamiyatga egadir.

XI-XII asrlarda Movarounnahrning bir qancha shaharlarida ilm-fan va madaniyat gullab yashnadi. Mana shunday shaharlardan biri Nasaf shahri edi. Nasaf Movarounnahrning ilmiy – madaniy markazlaridan biri sifatida ko'plab tadqiqotchilarni doimo o'ziga jalb etgan.

O'zbekistonning janubiy sarhadlaridagi qadimgi va yirik daryolardan biri Qashqadaryo hisoblanib, uning havzasi atrofida qadimdan odamlar yashab kelganlar. Ularning hayot tarzi

mazkur daryo bilan chambarchas bog'liq bo'lgan. Bu hatto ularning urf-odatlariga ham ma'lum darajada ta'sir ko'rsatgan. Davrlar o'tishi bilan Qarshi vohasiga qarashli hududlardagi ayrim joylarning nomlari unutilgan, ba'zan esa o'zgarishlar bilan hozirgacha saqlanib kelgan. Qashqadaryoning Navtak, Nasaf va Kesh, Koson, Furdina, G'uzor, Subax, Kojar, Ofron kabi shahar va qishloqlari o'tmishda o'ziga xos ilm-fan va madaniyat markazlari bo'lgan. Bularning orasida Nasaf shahri alohida o'ringa ega.

Adabiyotlar tahlili. Aksar manbalar, jumladan, Istaxriy, Ibn Hovqal va Maqsidiy kabi olimlarning asarlarida Nasaf nomi tilga olinadi. Qadimgi Naxshab arabcha Nasaf deb talaffuz qilingan. Chunki mahalliy aholi tilida bu joy qadimda Naxshab deb yuritilgan. Professor T.Nafasovning ta'kidlashicha, "naxshab" so'g'dcha so'z bo'lib, shaharning o'rtasidan oqib o'tuvchi daryoga nisbatan qo'llanilgan. Mashhur tarixchi olim P.Ravshanov "Naxshab" so'zini "suv bo'yidagi joy", deb atagan. Arablar bosqinidan keyin "Naxshab" o'rnida "Nasaf" nomi keng qo'llanilishga kiritilib, keyingi davrlarda ham shu nom saqlanib qolgan. [1; 108-b.]

XIV asrning boshlarida Naxshab yoki Nasaf o'rnida Qarshi atamasi qo'llanila boshlangan. Mo'g'ullarning Chig'atoy ulusidan bo'lgan Kepakxonning qurdirgan saroyi mo'g'ulchada "Qarshi" nomi berilgan. Ushbu saroy Nasaf shahrining o'rni Shullektepadan sharqda, hozirgi eski shahar hududida qurilgan.

O'rta asrlarda Markaziy Osiyoda to'rtta hadisshunoslik maktabi: Marv, Buxoro, Samarqand va Nasaf mavjud edi. Hadisshunoslikning yirik markazi Nasaf shahrida Ahmad ibn Muhammad Tadiyoniy, Hammad ibn Shokir Nasafiy, Lays ibn Nosir Kojariy, Abdul Mo'min ibn Xalaf Nasafiy, XI asrda Abdulaziz ibn Muhammad Nahshabiy, Muhammad ibn Ahmad Baladiy, Hasan ibn Ali Hammadiya Nashabiy va boshqalar maktablari faoliyat ko'rsatgan.

VIII-XI asrlarga kelib Nasaf Movarounnahrning hadis ilmi markazlaridan biri sifatida tan olindi. Nasaf shahrida o'rta asrlarda markaziy maktablar mavjud bo'lib, bu shaharga Pazda (Bazda), Kasbi, Koson, Varsin, Yag'na, Novkat, Kuraysh, Ofuron, Zodak, Qalosiyy, Muda, Sanjan, Fijkat, Maymurg' kabi shahar va yirik qishloqlardan olimlardan ilm olish uchun tashrif buyurishgan. Nasaf vohasida muhaddis olimlar Kasbaviy, Kosoniy, G'ubdiniy, Ibsoniy, Pazdaviy, Maymurg'itdiy nisbalari bilan o'z faoliyatlarini yuritishgan. [2;36-b.]

Tadqiqot metodologiyasi. Abu Muin Nasafiy yashagan davrda Nasaf shahri ilm-ma'rifat jihatidan Movarounnahrda eng yirik ilmiy-madaniy markazlar-Samarqand va Buxorodan keyingi o'rinda turgan. O'rta asrlarda Nasaf vohasidan ko'plab olim va muhaddislar yetishib chiqqan. Ma'lumotlarga ko'ra, "Kitobul qand fi zikri ulamoi Samarqand" va "Kitobul ansob" kabi manbalarda keltirilishicha, VIII-XII asrlar davomida Movarounnahrda 3000 dan ortiq muhaddislar yashab, faoliyat yuritganlar. Ulardan 1000 dan ortig'i Samarqandda, 600 dan ortig'i Buxoroda yashagan bo'lsalar, shulardan 400 dan ortig'ining hayot va faoliyatlari Nasaf shahri bilan bog'liq. Qolgan 1000 muhaddisdan 70 dan ortig'i Shoshda, 60 dan ortig'i Farg'onada, yana shunchasi Keshda, 50 dan ortig'i Termizda, 40 dan ortig'i Xorazmda, shu bilan birga Ustrushana, Dabusiya, Kushoniya va boshqa mahalliy mintaqalarda faoliyat olib borganlar.

Ushbu manbalar Nasaf shahrining Movarounnahr miqyosidagi ilmiy-madaniy ahamiyatini ifodalaydi. Lekin yuqoridagi nasaflik 400 dan ortiq ulamolarning ayrimlari Nasaf vohasiga yaqin bo'lgan Pazda, Kasbi va Kesh shaharlariga mansub bo'lganlar. SHuningdek, nasaflik ko'plab ulamolalar ilmiy faoliyatining aksariyat qismi asosan Samarqand va Buxoroda o'tgan.

XII asrda yashagan marvlik jahongashta olim, Abu Hafs Nasafiyning kichik zamondoshi Abu Sa'd Sam'oniylar Nasaf haqida quyidagi ma'lumotlarni bayon qilgan: "Nasaf Movarounnahr shaharlaridan biri bo'lib, uni Naxshab deb ham ataydilar. Men u yerda ikki oycha yashab, ulamolaridan hadis eshitdim. Nasafdan har bir ilm sohasida ko'plab olimlar yetishib chiqqan bo'lib, ularning son-sanog'i yo'q Abu Tammom Hubayb ibn Avs o'zining xalifa Mu'tasinga yozgan qasidasida Nasaf haqida bunday deydi:

Rum ham o'z tubida berkinib tushar daxshatga

Turklar ham Nasafning ortidan qolar voxshatga. [3;32-35b.]

Abu Muin Nasafiy davrida Nasaf yirik tijorat, hunarmandchilik markazi bo'lgan va u yerda ilm-fan barq urib rivojlangan. Nasaf Samarqand shahri bilan chegaradosh bo'lib, o'zaro aloqalari juda mustahkam bo'lgan. Bu shahar XIII asrda mo'g'ullar tomonidan vayron etilib, uning yaqinida XIV asrdan boshlab Qarshi shahri paydo bo'ldi.

Abu Muin Nasafiyning hayoti va ilmiy-ma'naviy merosi haqida Ibn Abil Vafo Qurashiy (v.775/1373 y.), Ibn Qutlubug'o (v.879/1474 y.), Toshko'brizoda (v.990/1582 y.), Hoji Xalifa (v.1067/1657 y.) va Muhammad Abdulhay Laknaviy (v. 1304/1886 y.) kabi olimlar o'z asarlarida uning to'liq ismini Abu Muin Maymun ibn Muhammad ibn Mu'tamid ibn Muhammad ibn Makhul ibn Fazl Nasafiy Makhuliy deb keltirganlar.

Abu Muin Nasafiy yana "al-Makhuliy" nisbasi bilan atalgan. Bu nisba bobosining ismidan olingan. Shuningdek, u bir qancha laqablar bilan atalgan. Masalan, alloma "al-Imomul ajal az-zohid" (Zohid va ulug' imom), "al-Faqihul hanafiy va sayful haqq" (Hanafiy faqihi va haq (Alloh) qilichi), "Jomi'ul usul" (Usullar jamlovchi) va "Rais ahli sunna val jamoa" (Ahli sunna val jamoa raisi) kabi nomlar bilan atalgan.

Lekin Sam'oniylar Abu Muinga nisbatan "al-Ibsaniylar" nisbasini qo'shib ataydi. Sam'oniylar Ibsan qishlog'ini Qarshi shahridan bir farsax (taxminan 5-6 km.) uzoqlikda joylashganligini ta'kidlaydi. Bundan Abu Muin Nasafiy ushbu qishloqda tavallud topganligi ma'lum bo'ladi.

Zamonamizning tadqiqotchilari yakuniy xulosaga kelib, Abu Muin Nasafiyning vafot etgan yilini hijriy 508, milodiy 1114 yil, deb cheklanadilar va uning tavallud topgan yili haqida ko'pincha ma'lumot bermaydilar. Lekin Ibn Qutlubug'o alloma 508 hijriy yili Zulhijja oyining yigirma beshinchi kuni yetmish yoshida vafot etganini ta'kidlaydi. [4;47-b.]

Hozirgi vaqtda Abu Muin Nasafiyning qabri Qarshi shahridan uncha uzoq bo'lmagan Qarshi tumanining Qovchin qishlog'ida joylashgan maqbara deb taxmin qilinadi. Ushbu maqbara hozirgi kunda mahalliy aholi tomonidan tabarruk ziyoratgohlardan biri sifatida qadrlanib kelinmoqda.

Abu Muin Nasafiy hayoti haqida tabaqot shaklida yozilgan bir qancha kitoblarda ma'lumot berilib o'tilgan. Lekin ushbu ma'lumotlar allomaning faoliyati haqida to'liq tasavvur hosil qilishimiz uchun imkon bermaydi. Chunki ma'lumotlarning deyarli barchasi bir xil.

Tahlillar va natijalar. Abu Muin Nasafiy hayoti va ilmiy faoliyatini o'rganish natijasida ma'lum bo'ldiki, u dastlabki ta'limni ona shahri Nasafda olgan, keyinchalik ilm-fanning yirik markazlaridan hisoblangan Samarqandga, so'ngra siyosiy vaziyatlar ta'siri ostida Samarqanddan Buxoroga ko'chib o'tganligi o'rganildi. Nasafiyning ilmiy faoliyati davomida boshqa o'lkalarga safar qilganligi manbalarda deyarli uchramaydi. Biroq mutafakkirning "at-Tamhid li qavoidit tavid" asari noshiri Jiybulloh Hasan Ahmadning ma'lumot berishicha, Nasafiy Damashqda Ali ibn Husayn Muhammad Balxiy Samarqandiyga hadis ilmidan saboq

bergan. Bundan shuni taxmin qilish mumkinki, Nasafiy Damashqda ham ilmiy safarda bo'lgan. "Tabsiratul adilla" asarini Nasafiy 1106 yili Buxoroda yozib tugatgan. [5;432-b.]

O'z davrining mashhur allomasi, olimi Abu Muin Nasafiy Samarqanddagi hanafiy kalom maktabining yirik allomasi Abu Mansur Moturudiydan so'ng shu maktabning peshqadam vakili sanaladi.

Abu Muin Nasafiy Moturudiy kalom maktabining yirik vakili sanalishi bilan bir qatorda nafaqat kalom ilmining allomasi, balki faqih va usulchi olim sifatida ham shuhrat qozongan ulug' siymolardan biridir. Bundan tahsqari, Nasafiy moturidiya ta'limotining yirik vakili sifatida e'tirof etiladi.

Nasafiylar sulolasining asoschisi va shu bilan birgalikda dastlabki vakili Abu Muti' Makhul ibn Fazl Nasafiy (v.318/930y.) hisoblanadi. Uning o'g'li Muhammad ibn Makhul ham mashhur olim bo'lib, hanafiylar orasida katta shuhrat qozongan edi. Uning nabirasi Ahmad Makhuliy (379/989y. Buxoroda vafot etgan) va jiyani Abul Ma'oliy Mu'tamid Nasafiy Makhuliy (v.X asrning 2-yarmi) ham hanafiy olimlar o'rtasida alohida mavqega ega bo'lgan. [6;56-b.]

Nasafiyning bobosi Abu Muti' Makhul Nasafiy (v.318/930y.) o'z davrining mashhur mutakallim, faqih, hadisshunos va mutasavvifi bo'lgan. U Yahyo ibn Mu'ozning (v.258/871 y.) shogirdi bo'lgan. Makhul Nasafiyning bir qancha asarlari haqida ma'lumotlar manbalarda keltirib o'tiladi. "Kitob fit tasavvuf" va "Kitobur radd ala ahlil bid'a val ahva" dan tashqari yana "Kitobul lu'liyot" va "Kitobush shu'o" kabi asarlar yozgani ta'kidlab o'tiladi. Turkiyalik olim Fuad Sezgin "Kitob fi fazli Subhon Alloh" nomli asarni ham unga taalluqli deb hisoblaydi.

Abu Muin Nasafiyning 15 ga yaqin asarlari bir qancha tarixiy, qomusiy manbalarda berilgan va eng katta asar "Tabsiratul adilla fi usulid din ala tariqatil Imom Moturudiy" asari hisoblanadi. [7;127-b.]

Abu Muin Nasafiyning hajm jihatidan mashhur "Tabsira" dan keyingi o'rinda turadigan asari bu "Tamhid li qavo'idit tavid" hisoblanadi. "Tamhid li qavo'idit tavid" asari 1986-yilda arab tadqiqotchisi Jiybulloh Hasan Ahmad tomonidan Misrning "Dorut tiba'atil Muhammadiya" nashriyotida nashr qilingan.

Xulosa. Abu Muin Nasafiyning 3 ta katta asarlari orasida "Bahrul kalom" asari alohida o'ringa ega bo'lib, eng birinchi nashr ettirilgan asar hisoblanadi. "Bahrul kalom" asari ik bor 1886-yili Iroqning Bag'dod shahrida tosh bosma usulida, keyinchalik bu asar Misrda 1911-yil qayta nashr etilgan. "Bahrul kalom" asarining so'nggi nashri 1997-yilda millati arab bo'lgan tadqiqotchi Valiyuddin Muhammad Solih Farfur tomonidan Suriyaning Damashq shahrida nashr etilgan. Islomshunoslik har bir avlodda yangilanadi va butun vaqt davomida mavjud bo'lib qoladi.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Daminov I.I. Abu Muin Nasafiy. – Samarqand-Toshkent: Imom Buxoriy xalqaro markazi, 2013. – 108 b.
2. Uvatov U. Abu Muin Nasafiy hayoti va merosi. – T.: "Ma'naviyat", 2003. – 36 b.
3. Oqilov S. Abu Muin Nasafiy va "Tabsiratul adilla" asarining ahamiyati / TIU ilmiy tahlily axboroti. – 2002. -№ 1. – B. 32-35.
4. Xoliyorov I., Sharof SH. Hazrati Imom Muin ziyoratgohi. – T.: Yangi asr avlodi, 2002. – 47 b.
5. Axmedov B. Tarixdan saboqlar. – T.: O'qituvchi, 1994. – 432 b.
6. Axmedov B. O'zbekiston xalqlari tarixi manbalari. – T.: O'qituvchi, 1991.56-b
7. Hasanov A. Qadimgi Arabiston va ilk islom, Johiliya asri. T.: TIU, 2001.127-b

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 6 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).